

Wrocław, 3 grudnia, 2023.

Prof. dr hab. Bogusław Fiedor, Dr h.c.
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

R E C E N Z J A

**dorobku naukowego i dydaktyczno-organizacyjnego Pani dr Anny Misztal ,
adiunkta na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego, w
związku z postępowaniem o nadanie Jej stopnia naukowego doktora
habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse**

I. Podstawowe dane o przebiegu pracy naukowej i zatrudnieniu Kandydatki

Doktor A. Misztal urodziła się w roku 1984. Ukończyła jednolite studia magisterskie ma kierunku Finanse i Bankowość (specjalność Strategie podatkowe) na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego, uzyskując tytuł zawodowy magistra. Na tym samym wydziale w latach 2008-2013 kształciła się na Stacjonarnym Studium Doktoranckim w zakresie Ekonomii. W roku 2016 uzyskała stopień doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii na podstawie pracy doktorskiej pt. *Wpływ unijnej polityki regionalnej na zrównoważony rozwój zachodniego pogranicza Polski* (promotor dr hab. Marianna Greta, prof. nadzw. UŁ). W latach 2014-2016 była zatrudniona jako asystent w Katedrze Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa, Instytut Logistyki i Informatyki, WE-S Uniwersytetu Łódzkiego, zaś od roku 2017 do chwili obecnej pracuje w tej samej Katedrze jako adiunkt. W latach 2010-2017 Habilitantka pracowała – jako wykładowca/trener - w kilku nieakademickich instytucjach badawczo-edukacyjnych.

Poza wykształceniem akademickim dr A. Misztal odbyła też bardzo liczne kursy i szkolenia w zakresie ekonomii, finansów i zrównoważonego rozwoju, uzyskując stosowne certyfikaty (w liczbie 100), w licznych instytucjach krajowych (na przykład Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości – 20 certyfikatów - i Wyższa Szkoła Handlowa im. B. Markowskiego w Kielcach) oraz zagranicznych (na przykład Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Bank Światowy – 6 certyfikatów - Basel Institute on Governance, Duke University, Erasmus University, University College of London i inne).

II. Ocena osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki w okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora (2016-2023), ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięcia naukowego, o którym mowa a artykule 219. Ust 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w postaci cyklu 10 powiązanych tematycznie publikacji (artykułów naukowych) poświęconych problematyce zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa: *Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw w kontekście uwarunkowań ekonomiczno-społecznych w krajach Europy Środkowo-wschodniej . Od kryzysu finansowego do pandemii Covid-19.*

II.1. Ocena ogólna

Ocenę ogólną dorobku naukowo-badawczego Habilitantki w okresie objętym recenzją (po roku 2016, a więc po obronie pracy doktorskiej) opieram na bardzo starannie przez Nią przygotowanym *Wykazie osiągnięć naukowych* (Załącznik nr 4 do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego) oraz *Autoreferacie* (Załącznik nr 3 do tego wniosku)

Poniżej przedstawiam zestawienie, które jest oparte na tym *Wykazie*. Zestawienie to nie ujmuje dziesięciu publikacji, które w dalszej części dokumentacji wniosku awansowego są ujęte odrębnie jako cykl tematycznie powiązanych ze sobą artykułów stanowiący osiągnięcie naukowe będące podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego. Ich ocena będzie przedmiotem punktu II.2 recenzji

- **2 monografie samodzielne**, w tym jedna będąca zmodyfikowaną wersją pracy doktorskiej (obie nakładem oficyny wydawniczej Uniwersytetu Łódzkiego);
- **7 monografii współautorskich** (w czterech z udziałem 50%, w jednej 33%, w dwóch 25%)
- **21 publikacji będących artykułami naukowymi opublikowanymi w czasopiśmie naukowych z listy MEiN**,
 - 16 samodzielnych, z czego 4 w języku angielskim
 - 5 współautorskich, z czego 4 w języku angielskim (oprócz podania udziału ilościowego (w %) Habilitantki w poszczególnych publikacjach, bardzo starannie opisano, na czym polegał Jej wkład merytoryczny); w grupie tej znajduje się 1 artykuł opublikowany w czasopiśmie z listy JCR: *Energies* (IF 3,25);
- **24 publikacje będące rozdziałami w książkach, monografiach i podręcznikach**
 - 14 samodzielnych
 - 10 współautorskich, z czego 1 w języku angielskim (z wkładem autorskim od 33% do 50%)
- aktywny udział (przedstawienie referatu, wszystkie samodzielne) w 6 krajowych i 5 międzynarodowych konferencjach i seminariach naukowych

Powyższe zestawienie nie obejmuje - jak już wskazano – 10 publikacji przedstawionych w dokumentacji wniosku jako osiągnięcie naukowe stanowiące w rozumieniu ustawy Prawo o nauce i szkolnictwie wyższym podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego. Z ich uwzględnieniem dorobek naukowy Habilitantki w okresie po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych obejmuje 64 recenzowane publikacje, co świadczy o wysokiej jego dynamice w okresie objętym niniejszą oceną, gdyż dorobek przed doktoratem obejmuje 34 takie publikacje. Jest to dorobek bardzo obszerny w wymiarze ilościowym, zwłaszcza biorąc pod uwagę dużą liczbę samodzielnych i współautorskich monografii naukowych, a także dość krótki czas od ostatniego awansu naukowego. Ta obszerność znajduje także swoje odzwierciedlenie w wysokiej wartości tego dorobku według punktów MNiSW/MEN/. W sumie w okresie po doktoracie jest to 2329 pkt, z czego 620 pkt za monografie, 1229 pkt za artykuły naukowe i 480 pkt. za rozdziały w monografiach, a z uwzględnieniem faktu współautorstwa 1410,17 pkt, wobec 143,67 w okresie przed uzyskaniem stopnia doktora. Są to wartości sumaryczne bardzo wysokie, rzadko spotykane we wnioskach o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Za względnie zadowalające z kolei w kontekście tego wniosku uznać można dane bibliometryczne (*Autoreferat*, s. 39) opublikowanego dorobku naukowego Pani dr A. Misztal. Jeśli chodzi o liczby cytowań wnioskodawcy to wynoszą one dla okresu po uzyskaniu stopnia doktora odpowiednio: 191 – Google Scholar i 20 - Web of Science (brak danych dla bazy Scopus), zaś Indeks Hirscha odpowiednio 7 i 3. Sumaryczna wartość Impact Factor – dla 4 artykułów - wynosi 13,18, zaś ważona udziałem Habilitantki w poszczególnych publikacjach (własne obliczenie recenzenta) 4,196. Konkludując tę analizę ilościową, dorobek naukowy Pani dr A. Misztal uznaję nie tylko za obszerny w wymiarze ilościowym - łącznie 64 publikacje, w tym 15 w języku angielskim z czego 4 w czasopiśmie z listy JCR - ale i w stopniu wystarczającym w kontekście wniosku awansowego upowszechniony w krajowym i

międzynarodowym życiu naukowym. Należy też podkreślić, że rozpoznawalność tego dorobku jest wyraźnie rosnąca w ostatnich latach. I tak aktualna (na czas przygotowania tej recenzji) liczba cytowań według Google Scholar wynosi 257 (H-indeks 9), z czego 244 przypada na ostatnie 5 lat, zaś 182 na lata 2021-2023.

Abstrahując od ilościowego wymiaru opublikowanego w okresie po uzyskaniu stopnia doktora dorobku naukowego Pani A. Misztal, jego słabą stroną w kontekście upowszechnienia w krajowym życiu naukowym jest to, że bardzo duża część publikacji w języku polskim (chodzi zarówno i artykuły jak i rozdziały monografiach) ukazała się drukiem w periodykach i wydawnictwach o charakterze lokalnym (uczelnianym). Ponadto, brak jest aktywności w postaci przygotowania referatów na ogólnopolskie i międzynarodowe konferencje poświęcone problematyce ekologicznej i zrównoważonego rozwoju, organizowane tak przez uczelnie, jak i różne polskie (na przykład Polskie Stowarzyszenie Ekonomistów Środowiska i Zasobów Naturalnych) i międzynarodowe (na przykład European Association of Environmental and Resource Economists, czy International Society for Development and Sustainability; obu tych stowarzyszeń międzynarodowych jest Habilitantka członkiem) stowarzyszenia naukowe. Dominują konferencje poświęcone różnym aspektom zarządzania, w tym zwłaszcza logistyki).

Opublikowany dorobek naukowy dr E. A. Misztal w okresie objętym oceną (2017-2023) charakteryzuje duża zwartość tematyczna. Obejmuje on cztery nurty badawcze:

1. Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw i jego determinanty.
2. Funkcjonowanie i rozwój przedsiębiorstw sektora transport – spedycja – logistyka (TSL).
3. Analiza finansowo-majątkowa i determinanty rozwoju przedsiębiorstw w warunkach nowej gospodarki.
4. Polityka regionalna i funkcjonowanie euroregionów.

Nurt trzeci i czwarty są w znacznym stopniu kontynuacją zainteresowań badawczych Habilitantki z okresu przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora (2016) i są reprezentowane przez odpowiednio 9 i 4 publikacje naukowe. Nurt drugi, ze znaczną, bo wynoszącą 12 liczbę publikacji, jest nowym obszarem badawczym, w znacznym zakresie powiązany z nurtem wyraźnie dominującym, poświęconym zrównoważonemu rozwojowi przedsiębiorstw. Obejmuje on ok 45% (29 z 64) publikacji Habilitantki w okresie po ostatnim awansie naukowym, a jeśli uwzględnić 10 publikacji wyodrębnionych jako cykl stanowiący osiągnięcie naukowe będące zgodnie z ustawą Prawo o nauce i szkolnictwie wyższym podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego - cykl również poświęcony zrównoważonemu rozwojowi przedsiębiorstw – ponad 60% ogólnej liczby publikacji naukowych w tym okresie. Mówiąc o powiązaniu nurtu pierwszego i drugiego mam na myśli fakt, że w głównym nurcie badawczym (1) znaczna część publikacji dotyczy sektora TSL: odpowiednio 10 z 29 lub 13 z 39.

Podsumowując, ujęty jako całość opublikowany dorobek naukowo-badawczy Habilitantki w okresie po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych uznaję za satysfakcjonujący w kontekście wniosku awansowego. Ocenę taką wiąże przede wszystkim z tym, że na porównawczym tle badań nad zrównoważonym rozwojem prowadzonych w Polsce publikacje Habilitantki przyczyniają się do zmniejszenia luki badawczej związanej z wymiarem mikroekonomicznym tego rozwoju. Chodzi w szczególności o badania empiryczne przeprowadzone przez Panią dr A. Misztal nad identyfikacją i pomiarem stopnia zrównoważenia rozwoju przedsiębiorstw działających w różnych sektorach, a sektorze TSL i energetyce w szczególności, łącznie z analizą porównawczą w tym zakresie gospodarek wschodzących w ramach Unii Europejskiej. W świetle poprzednio dokonanej analizy ilościowej uznaję też, że dorobek Habilitantki został należycie upowszechniony w krajowym i

międzynarodowym obiegu naukowym poprzez publikacje monograficzne, artykułowe i będące rozdziałami w książkach i monografiach. Ze wskazanej już łącznej liczby 39 publikacji poświęconym problematyce zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw 14 zostało opublikowanych w języku angielskim, w tym 4 w czasopismach posiadający współczynnik wpływu (IF), czyli znajdujących się na liście JCR.

Dorobek Habilitantki związane z uczestnictwem w projektach badawczych i kierowanie nimi w okresie objętym oceną (2017-2023) obejmuje (według punktu 9 *Autoreferatu*, s. 45-47) uczestnictwo w siedmiu takich, mających bardzo zróżnicowany charakter. projektach. Poniżej charakteryzuję je w sposób całościowy:

1. Brak jest uczestnictwa - jako kierownik, współkierownik lub wykonawca – w projektach międzynarodowych, pozyskiwanych w sposób grantowy, z instytucji międzynarodowych finansujących naukę i badania, w tym zwłaszcza ze środków Unii Europejskiej.
2. Podobnie, Habilitantka nie może się wykazać aktywnością w zakresie kierowania lub uczestnictwa w projektach krajowych finansowanych w drodze procedur grantowych czy konkursowych (NCN, NCBiR, Fundacja na rzecz Nauki Polskiej, MNiSW/MEN i inne).
3. Habilitantka uczestniczyła jako wykonawca w dwóch projektach krajowych, które - w mojej ocenie – miały charakter ekspercko-wdrożeniowy a nie naukowo-badawczy, a także jednym, którego celem było wsparcie przygotowania monografii, której Habilitantka była współautorem.
4. W dokumentacji wniosku (*Autoreferat*, s. 46-47) wskazuje się 4 inne projekty, realizowane w ramach macierzystego wydziału Habilitantki (WES UŁ), z których trzy miały charakter w tym sensie autorski, że była Ona jedynym wykonawcą, bez wskazania jednak trybu i źródła finansowania. Ich opis wskazuje, że były to raczej aktywności związane z przygotowaniem publikacji naukowych, a nie projekty badawcze w formalnym tego pojęcia rozumieniu.

Podsumowując, uczestnictwa Kandydatki - jako wykonawcy i/lub jako kierownika (współkierownika) w projektach i programach badawczych – nie można uznać za satysfakcjonujące w kontekście wniosku awansowego.

Na podstawie dokumentacji wniosku awansowego (*Autoreferat* punkt 7.s. 39-42, oraz Załącznik nr 4 do wniosku, punkt 2H, s. 25) stwierdzić można, że w okresie objętym oceną Habilitantka może wykazać się znacznym zakresem współpracy z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami naukowo-badawczymi i edukacyjnymi (w sumie 11 ośrodków w kraju i zagranicą). Współpraca obejmuje w szczególności problemy związane ze wskazanymi wcześniej dwoma nurtami badawczymi Habilitantki: logistyka i funkcjonowanie podmiotów sektora TSL oraz zrównoważony rozwój przedsiębiorstw. Kandydatka jest członkiem kilku bardzo znaczących stowarzyszeń naukowo-badawczych, zajmujących się problematyką związków między rozwojem gospodarczym a środowiskiem naturalnym, czy zrównoważonym rozwojem: European Association of Environmental and Resource Economists, International Society for Development and Sustainability, International Society for Ecological Economics, World Economic Association. W dokumentacji wniosku brak jednak bliższej informacji, na czym polega Jej udział i praca w tych stowarzyszeniach.

Jak już o tym wspomniano w punkcie I recenzji, Pani dr A. Misztal wzięła udział - uzyskując stosowne certyfikaty - w 44 krajowych i 56 zagranicznych „szkoleniach podnoszących kwalifikacje naukowo-badawcze” (*Autoreferat*, punkt 11, s. 49-52), w tym zorganizowanych przez PARP (21), Portal Innowacyjnego Transferu Wiedzy w Nauce (6), Basel Institute on Governance (5), The Open University (8) czy The World Bank (6). Ta budząca uznanie liczba implikuje z drugiej strony, że musiały to być (z wielkim prawdopodobieństwem) szkolenia krótkookresowe, zapewne w znacznej mierze oferowane w

przestrzeni wirtualnej. W dokumentacji wniosku brak natomiast sformułowanej *expressis verbis* informacji (z podaniem miejsc i terminów) o stażach naukowych, wizytach studyjnych i cyklach wykładów w zagranicznych uniwersytetach i ośrodkach naukowo-badawczych.

Bardzo pozytywnie w kontekście wniosku awansowego należy z kolei odnotować fakt, będący pochodną międzynarodowej aktywności publikacyjnej Habilitantki, że uczestniczy Ona w pracach komitetów redakcyjnych trzech międzynarodowych periodyków:

- American Journal of Traffic and Transportation Engineering (IF w r. 2022-2023 0,8),
- Humanities & Social Sciences Communications, Springer Verlag (IF w r. 2023 3,5),
- The Journal of Environmental Science and Engineering Technology (IF dla r. 2023 0,22).

Ponadto, o uznaniu Jej pozycji w międzynarodowym w życiu naukowym może świadczyć fakt powierzania Jej do wykonania recenzji w 10 innych czasopismach wydawanych w języku angielskim. W dokumentacji wniosku (*Autoreferat*, punkt 10) nie podano jednak informacji odnośnie do liczby wykonanych recenzji.

II.2 Ocena cyklu tematycznie powiązanych artykułów naukowych przedstawionych w dokumentacji wniosku jako osiągnięcie naukowe o którym mowa w Art. 219 Ust. 1 Pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Chodzi o cykl artykułów stanowiących osiągnięcie naukowe w rozumieniu procedury będącej formalną podstawą nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego, Przedstawiony cykl został zatytułowany

Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw w kontekście uwarunkowań ekonomiczno-społecznych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Od kryzysu do pandemii Covid-19

i uznany przez Habilitantkę jako znaczny wkład w rozwój dyscypliny „ekonomia i finanse” (*Autoreferat*, punkt 4, s. 4).

Cykl mieści się w jednym z czterech nurtów badawczych Habilitantki opisanym w poprzednim (II.1) punkcie recenzji, *Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw i jego determinanty*. Obejmuje 10 artykułów, opublikowanych w czasopismach z listy MNiSW/MEN. Cztery artykuły – wszystkie samodzielnie przygotowane przez Habilitantkę - zostały opublikowane w języku polskim, z czego 3 w czasopismach wydawanych przez uczelnie (SGH w Warszawie 2 i UE we Wrocławiu 1) oraz 1 przez Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne. Sześć artykułów opublikowano w języku angielskim, w tym trzy w czasopismach posiadających dość wysokie – jak na periodyki z zakresu nauk społecznych - współczynniki wpływu (IF): 4,080, 2,596 i 3,252 (w latach publikacji). W tej ostatniej grupie wszystkie publikacje miały charakter współautorski, z udziałami Habilitantki ok. 1/3 w każdym przypadku. W grupie pozostałych artykułów wydanych w języku angielskim dwa, wydane przez oficyny Uniwersytetu w Białymstoku (*Optimum. Economic Studies*) oraz Politechniki Śląskiej (*Organization and Management Series*), były przygotowane samodzielnie. Jeden (wydany w czasopiśmie *Entrepreneurship and Sustainability Issues*) miał charakter współautorski (udział Kandydatki 34%). W przypadku wszystkich trzech czasopism liczba punktów według listy MEN była dość wysoka jak na nauki społeczne, bo wynosiła 70. Łączna - nieważona udziałem ilościowym Habilitantki - liczba punktów MNiSW/MEN za publikacje zgłoszone do cyklu wynosi 572, zaś sumaryczny IF 9,982 (ważony udziałami ok. 3,4). Podsumowując, w wymiarze ilościowym (naukometrycznym) są to wartości zadowalające w kontekście wniosku awansowego. Dodatkowo, jeśli weźmiemy pod uwagę znaczną, bo wynoszącą 115 według bazy Google

Scholar (obliczenie własne recenzenta na dzień 24 listopada 2023 r.) liczbę cytowań artykułów włączonych do osiągnięcia naukowego.

Jak już stwierdziłem we wcześniejszej części recenzji, badania i oparte na nich publikacje Pani dr A. Misztal zmniejszają lukę badawczą w polskiej literaturze przedmiotu w zakresie empirycznego rozpoznania uwarunkowań i determinant oraz poziomu i oceny zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa, z uwzględnieniem jego trzech głównych wymiarów – środowiskowego (ekologicznego), ekonomicznego i społecznego. W omawianym cyklu przedstawionym w dokumentacji wniosku jako osiągnięcie naukowe mamy przy tym do czynienia z „podejściem sektorowym” (określenie recenzenta), co oznacza że *gross* uwagi (większość publikacji) poświęcona jest pomiarowi zrównoważenia rozwoju przedsiębiorstw w określonych, wybranych przez Habilitantkę, sektorach, czy – w ujęciu statystyki publicznej - w określonych sekcjach gospodarki. Przede wszystkim są to przemysł przetwórczy, transport z logistyką i spedycją (mamy tutaj wyraźne nawiązanie do jednego z czterech nurtów badawczych obecnych w całym dorobku naukowym Habilitantki) oraz energetyka. Ponadto Habilitantka dokonuje analizy porównawczej, komparastyki międzynarodowej poziomu zrównoważenia rozwoju przedsiębiorstw w wybranych, różnych w poszczególnych publikacjach, krajach Europy Środkowo-Wschodniej będących członkami Unii Europejskiej (w jednym przypadku przedmiotem tej analizy porównawczej są Polska i Niemcy). W przypadku komparastyki międzynarodowej kraje EŚ-W są – generalnie rzecz biorąc - ujmowane jako „wschodzące gospodarki rynkowe” (*emerging market economies*) na tle starych krajów członkowskich Unii Europejskiej (EU-12 czy EU 15

W cyklu znajdują się też trzy artykuły poświęcone gospodarce polskiej: (1) ewaluacja statystyczna (poziom i dynamika) zrównoważonego rozwoju polskich przedsiębiorstw w układzie sekcji PKD; (2) wpływ bezpieczeństwa finansowego na zrównoważony rozwój polskich przedsiębiorstw przemysłowych (dla wybranych czterech sekcji przemysłu według PKD) (3) wpływ podatków (i opłat - uwaga recenzenta) środowiskowych na zrównoważony rozwój polskich przedsiębiorstw transportowych.

Nie znajduję w omawianym cyklu artykułów istotnej wartości dodanej o charakterze teoretyczno-poznawczym czyli wnoszącej oryginalny i nie trywialny wkład do sposobu rozumienia, determinant, uwarunkowań czy celów zrównoważonego rozwoju, czynników istotnych dla kształtowania poziomu i dynamiki poszczególnych jego wymiarów, czy wreszcie specyfiki procesu przechodzenia do zrównoważonego rozwoju w nowych krajach członkowskich EU, czyli postsocjalistycznych wschodzących gospodarkach rynkowych. Z drugiej strony mamy w poszczególnych artykułach wartościowy przegląd i krytyczną analizę literatury przedmiotu w zakresach odpowiadających badaniom empirycznym, których wyniki są prezentowane w poszczególnych publikacjach. Kiedy Habilitantka (*Autoreferat*, s. 12) mówi, że na gruncie tego przeglądu „...przeprowadziłam próbę stworzenia własnych definicji zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa na poziomie sektorowym”, to w istocie chodzi raczej o określenie – co jest potem badane statystycznie – czynników wpływających (jako stymulanty bądź destymulanty) na poszczególne wymiary zrównoważonego rozwoju. Nie dostrzegam też istotnych elementów nowości analizy procesu przechodzenia do zrównoważonego rozwoju, tak w przypadku artykułów dotyczących Polski, jak i komparatyki międzynarodowej, w wymiarze metodyczno-analitycznym, czy zastosowanych narzędzi analizy ilościowej. Habilitantka wykorzystuje bowiem – w sposób poprawny i kompetentny – znane metody statystyczne dotyczące badania trendu (dynamiki czasowej), współzależności zmiennych opisujących badane zjawiska (korelacji) czy miar syntetycznych.

We współczesnej ekonomii mówi się o tak zwanym zwrocie empirycznym (*empirical turn*)¹, czyli o coraz większej dominacji badań o charakterze ilościowym, wykorzystujących mniej czy bardziej zaawansowane metody statystyczne, ekonometryczne, sieci neuronowe (i inne), a także nowe źródła danych i techniki ich udostępniania i przetwarzania (*big data*, *machine learning* i inne), dla badania dynamiki i współzależności obserwowanych zjawisk i procesów gospodarczych, czy ich interpretacji w kierunku determinowanym określonymi koncepcjami teoretycznymi, a bezpośrednio empirycznie nie obserwowalnymi. Do takich koncepcji należy z całą pewnością zrównoważony rozwój. Dla jego implementacji, zwłaszcza w wymiarze środowiskowym, gdyż jest on najważniejszy w kontekście fundamentalnych zagrożeń dla przyszłości naszej cywilizacji, potrzebujemy również rosnącej wiedzy empirycznej na poziomie dotyczącym tak gospodarstw domowych (konsumentów), jak i przedsiębiorstw. Badania Habilitantki, których wyniki przedstawia Ona w ocenianym cyklu dziesięciu artykułów i przedstawionym jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu Ustawy, wpisują się w ten właśnie nurt badań nad zrównoważonym rozwojem w Polsce, nurt – jak już wcześniej w recenzji stwierdziłem – relatywnie słabo rozwinięty w naszym kraju.² Obejmuje to, we wskazanej już skali dotyczącej Polski bądź porównań międzynarodowych (kraje EŚ-W będące członkami UE) dość zróżnicowane problemy, w tym między innymi:

- Pomiar i ocena dynamiki (poprzez oszacowanie trendu czasowego dla lat 2009-2015) zrównoważonego rozwoju polskich przedsiębiorstw w układzie sektorowym (sekcji PKD;
- uwarunkowania makroekonomiczne – w tym wpływ stabilizacji makroekonomicznej - zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw przemysłu przetwórczego oraz przedsiębiorstw transportowych (w tym drugim przypadku także z uwzględnieniem podatków i opłat środowiskowych);
- poziom rozwoju społeczno-gospodarczego (mierzonego *wskaźnikiem Human Development Index*) a stopień zrównoważenia rozwoju przedsiębiorstw;
- czynniki determinujące przedsiębiorczość a zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa;
- wpływ czynników ekonomicznych na zrównoważony rozwój przedsiębiorstw sektora energetycznego.

Przy tak zróżnicowanym zakresie przedmiotowym badań, trudno jest (nie mówiąc o fakcie, że w przypadku serii artykułów przygotowanych i opublikowanych w różnym czasie niemal zawsze będzie to „hipoteza ex post”) sformułować oryginalną - na tle dotychczasowego stanu badań i literatury przedmiotu, a zarazem i nie trywialną hipotezę o charakterze teoretyczno-poznawczym, a więc zdanie o zachodzeniu relacji między pewnym zjawiskami, procesami czy opisującymi je kategoriami, które następnie jest testowane (weryfikacja czy falsyfikacja). Oczywiście znacznie łatwiej jest sformułować hipotezę o charakterze statystycznym, gdyż może to być dowolny sąd (przypuszczenie) o zbiorowości, czy populacji dotyczący rozkładu jakiejś cechy tej populacji. Taki właśnie charakter ma hipotez główna (H0) sformułowana w Autoreferacie (s. 13): *Wpływ czynników ekonomicznych i społecznych na zrównoważony rozwój przedsiębiorstw z różnych sektorów gospodarek państw Europy-Środkowo-Wschodniej w okresie od kryzysu finansowego do pandemii Covid-19 był zróżnicowany pod kątem istotności statystycznej, siły i kierunku*. Jest ona przy tym tak ogólna, że z prawdopodobieństwem graniczącym z jednością można przyjąć, że jest ona prawdziwa. Jeśli chodzi o hipotezy pomocnicze, to jedynie hipoteza H3, mówiąca o pozytywnym wpływie stabilności

¹ Patrz szerzej np., Hardt Ł., Kośny M., 2023, „Zwrot empiryczny w ekonomii. Przykład badań nad nierównościami”, w: *Ewolucja nauk ekonomicznych II*, Fiedor B., Gorynia, Szablewski A., red., Wydawnictwo PTE, Warszawa, s. 37-57.

² Pewnym wyjątkiem są z tej perspektywy badania nad zrównoważonymi rozwojem przedsiębiorstwa w ramach koncepcji Społecznej Odpowiedzialności Przedsiębiorstwa (CSR)

makroekonomicznej, bezpieczeństwa finansowego i spójności społeczno- ekonomicznej na zrównoważony rozwój przedsiębiorstw (w poszczególnych sektorach) w krajach EŚ-W, wydaje się mieć znaczącą wartość teoretyczno-poznawczą.

Ponieważ wszystkie artykuły w omawianym cyklu przedstawionym jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu Ustawy były przedmiotem wnikliwego procesu recenzyjnego i edycyjnego, wszystkie bowiem zostały opublikowane w renomowanych czasopismach, krajowych bądź o zasięgu międzynarodowym, nie widzę jako recenzent w postępowaniu habilitacyjnym Pani dr A. Misztal, potrzeby, aby poddawać poszczególne artykuły z cyklu szczegółowej recenzji merytorycznej czy ocenie z punktu widzenia poprawności zastosowanych metod badawczo-analitycznych. Jako recenzent skupię się na odpowiedzi na dwa, bardziej ogólne pytanie:

1. *czy podejmowana w ramach poszczególnych artykułów cyklu (1) problematyka mieści się w obszarze badawczym dyscypliny ekonomia i finanse i (2) do jakich subdyscyplin tej dyscypliny można ją przyporządkować?;*
2. *na czym polega wkład Habilitantki do tych (wskazanych poniżej w recenzji) subdyscyplin?*

Omawiany cykl artykułów mieści się w całości w nurcie badań nad zrównoważonym rozwojem, który to nurt jest we współczesnych naukach ekonomicznych, zarówno w ekonomii i finansach, zarządzaniu, jak i - zaliczanej przez recenzenta także do tej subdziedziny geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej, niezwykle ważny w kontekście fundamentalnych zagrożeń ekologicznych dla przyszłego rozwoju gospodarczego (wymiar ekologiczny zrównoważonego rozwoju), jak i procesu narastania nierówności i różnych form wykluczenia społecznego (wymiar społeczny tego rozwoju). Po drugie, w odpowiedzi na pytanie 1.2. można stwierdzić że omawiany cykl publikacji należy przyporządkować do subdziedziny ekonomii zrównoważonego rozwoju³.

Odpowiedź na pytanie drugie została już częściowo sformułowana w recenzji. Wkład Habilitantki do subdziedziny ekonomii zrównoważonego rozwoju wiąże z ograniczeniem luki badawczej w zakresie badań empirycznych nad zrównoważonym rozwojem przedsiębiorstwa, a w tym komparatyki międzynarodowej dotyczącej zakresu i zróżnicowanych determinant zrównoważenia rozwoju przedsiębiorstw w różnych sektorach, ze szczególnym uwzględnieniem energetyki, we wschodzących gospodarkach rynkowych (krajach postsocjalistycznych) Unii Europejskiej. Powtarzam też wcześniej sformułowaną ocenę, różniącą się znacznie od własnej oceny Habilitantki (patrz Autoreferat s. 12 i 27), że recenzowany cykl artykułów nie wnosi istotnej wartości dodanej do ekonomii zrównoważonego rozwoju w wymiarze teoretyczno-poznawczym. W szczególności nie dostrzegam w recenzowanym cyklu publikacji szerszej refleksji teoretycznej i będącej jej pochodną badań empirycznych – niekoniecznie ograniczonych do statystycznego modelowania – nad fundamentalnym problemem, jaki jest mikroekonomiczny mechanizm czy czynniki leżące u podstaw transformacji "tradycyjnego" przedsiębiorstwa w przedsiębiorstwo, które jest ekologicznie bardziej przyjazne („zielone”) – w związku ze środowiskowym wymiarem zrównoważonego rozwoju - i społecznie bardziej odpowiedzialne - z związku z kolei z jego wymiarem społecznym. W pełni pozytywnie oceniam natomiast ten cykl w kontekście wskazanego w recenzji „zwrotu empirycznego” we współczesnej ekonomii, a w tym osiągnięcia polegające na:

³ Najpełniejsza w polskiej literaturze ekonomicznej charakterystyka teoretyczno-poznawcza i filozoficzno-metodologiczna ekonomii zrównoważonego rozwoju, także poprzez porównanie z mainstreamową (neoklasyczną) ekonomią środowiska i ekonomią ekologiczną, zawarta jest w: Kiełczewski D., 2022, „Koncepcja zintegrowanej teorii ekonomicznej zrównoważonego rozwoju. Między mainstreamem a heterodoksją ekonomiczną”, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.

- stworzeniu zbiorów informacji dotyczących poszczególnych wymiarów zrównoważonego rozwoju i ich pomiar w układzie sektorowym,
- określeniu stopnia zależności między trzema (ekonomiczny, ekologiczny i społecznymi) filarami tegoż rozwoju,
- statystyczne oszacowanie siły wpływu wielu czynników - stabilizacja makroekonomiczna, bezpieczeństwo finansowe, stopień spójności społecznej, czy różne instrumenty ekonomiczne (w tym zwłaszcza związane z tzw. ekonomią energetyczną) – na poziom zrównoważenia przedsiębiorstw w układzie sektorowym.

The last but not least, w mojej ocenie Habilitantka - mówiąc delikatnie – przecenia znaczenie swojego osiągnięcia naukowego w postaci cyklu omawianych dziesięciu publikacji z punktu jego znaczenia „... dla działalności gospodarczej oraz kierunków polityki rozwoju społeczno-gospodarczego”. Dotycząca tego enumeracja (Autoreferat, s. 28-29) to raczej mało spójny zbiór postulatów dotyczących prawno-administracyjnych, społeczno-instytucjonalnych i finansowo-zarządczych czynników wpływających na zrównoważenie rozwoju przedsiębiorstwa, bez przypisania ich do jego trzech najważniejszych wymiarów.

III. Ocena dorobku dydaktycznego, organizacyjnego, w zakresie kształcenia kadr, popularyzacji nauki i współpracy z otoczeniem społecznym i gospodarczym

Jak wynika z informacji przedstawionej w punkcie 12 *Autoreferatu* (Działalność dydaktyczna i popularyzatorska) zarówno w okresie poprzedzającym ostatni awans naukowy (doktorat) jaki i po nim Habilitantka ma bardzo bogaty dorobek w zakresie dydaktyki, obejmujący w okresie objętym niniejszą oceną liczne zajęcia ze studentami:

- wykłady i ćwiczenia, w tym o charakterze konwersatoryjnym, dla których pełniła Ona funkcję koordynatora przedmiotu – 30 (w tym liczne bezpośrednio związane z tematyką prowadzonych badań);
- przedmioty współprowadzone (ćwiczenia) – 10;
- seminaria dyplomowe i licencjackie oraz magisterskie - promotor w sumie 73 prac, a ponadto recenzent 94 prac.

Jeśli chodzi o aktywność w zakresie kształcenia młodej kadry naukowej, to dorobek Pani dr A. Misztal jest relatywnie skromny, bo obejmuje tylko pełnienie funkcji promotora pomocniczego w jednym, zakończonym, przewodzie doktorskim na macierzystym wydziale.

W dorobku Habilitantki brak działalności popularyzującej naukę w postaci artykułów (czy innych publikacji) i wywiadów w tradycyjnych i nowoczesnych (elektronicznych) mediach. Do takiej działalności zalicza Ona, Autoreferat, s.55-56, pomoc w przygotowaniu przez studentów recenzowanych artykułów naukowych. Obejmuje to 6 takich artykułów, wszystkie poświęcone sektorowi TSL, których Habilitantka była też współautorem

Jeśli chodzi o współpracę z otoczeniem biznesowym, to na podstawie punktu 13 *Autoreferatu* można stwierdzić, że jest ona wprawdzie bardzo bogata, ale niemal wyłącznie ograniczona do różnych form kształcenia ustawicznego, związanego z pracą Habilitantki - niekiedy o charakterze etatowym - jako wykładowca i trener biznesowy w różnych przedsiębiorstwach, stowarzyszeniach i instytucjach.

IV. Stwierdzenie o zasadności nadania Kandydatce stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie dyscypliny ekonomia i finanse

Po szczegółowym zapoznaniu się i dokonaniu całościowej oceny dorobku naukowo-badawczego dr Anny Misztal, ze szczególnym uwzględnieniem powiązanego tematycznie cyklu artykułów pt. *Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw w kontekście uwarunkowań ekonomiczno-społecznych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Od kryzysu do pandemii Covid-19*, oraz całego opublikowanego dorobku naukowego, a także z całą przedłożoną mi dokumentacją dotyczącą działalności dydaktycznej i organizacyjnej, kształcenia kadr, popularyzacji nauki oraz współpracy z otoczeniem biznesowym Kandydatki, adiunkta w Katedrze Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa, w Instytucie Logistyki i Informatyki na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego, stwierdzam, że w mojej ocenie dorobek ten ujęty jako całość spełnia w stopniu zadowalającym warunki uzyskania stopnia doktora habilitowanego określone w *Ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (art. 219 ust. 1 pkt 2). Wnoszę przeto o dopuszczenie tego wniosku do dalszego procedowania w ramach Komisji Habilitacyjnej powołanej przez Radę Doskonałości Naukowej..

